

Kultur

Rødt og hvidt. Arbejdermuseet udstiller den finske borgerkrig i 1918 med fremragende fotomateriale.

En fest før døden

AF ARNE HARDIS

I én forstand er de værste billeder naturligvis dem, der viser henrettelsen, nedskydningen, udrettelsen af borgerkrigens tabere. Hævn over den røde side, der en januar dag i 1918 tog magten i Finland og udløste en broderstrid, der sluttede i maj samme år, men alligevel fortsatte i måneder, år og årtier.

Her en bagbunden mand med bind for øjnene, sekunderne før han bliver skudt ned af en uniformklædt skikkelse stående kun et par meter fra sit offer med museren pegende mod hans brystkasse. Om lidt er den bagbundne død. Og her to mand stående, ludende, fortælle med ryggen til en stabel brænde, de stirrer opgivende ind i geværmundingerne, som eksekutionspelotonen fire meter borte udpeger dem med. Om lidt vil også de to mænd ligge døde i sneen. Eller samme tragedie i en mere dynamisk udgave: En gruppe fanger føres hen over en mark på bilde 1, man får indtrykket af hastværk, et målbevidst ærinde. Fotoet er lidt kornet og uskarpt, men blandt fangerne skelnes tydeligvis en kvinde i en lang, hvid kjole. På billede 2 ligger fangerne ned, døde, også kvinden, naturligvis. Had er ikke for gentlemen.

Alle disse henrettelsesfotos fra foråret 1918 er med på en ny udstilling om den finske borgerkrig, der kan ses på Arbejdermuseet i København, inden den fornemme fotosamling drager videre til Norge og endda til Finland. At Arbejdermuseets udstilling også skal vises i Tammerfors, hvor borgerkrigens voldsomste slag fandt sted, fortæller både noget om dens kvalitet og om, at det nok er meget godt at have fremmede fagfolk til at se på nationale traumer. Udstillingen rummer også andre effekter – husflidsarbejde fra dødsdomte, samtidige avisartikler, en brandskadede tømmerhytte – men det er fotografierne, omkring 100 i alt, der er bærende og efterlader de stærkeste indtryk.

Og i en anden forstand er det alligevel ikke henrettelsesbillederne, der gør størst indtryk. En hel række fotos viser især soldater fra den røde side, der har været forbi atelier-fotografen for at forevige det hele revolutionære halloj inden afrejsen til slagmarkens forventeligt spændende og festlige oplevelser. De fleste er påfaldende unge. Forventningsfuld arbejderungdom med påtaget krigeriske attituder, kvinder stadset op med en kæk hat, store drenge med geværet i hånden, smådrenge med træattrapper – sorgløse og stolte at se til, som om de først blev til mennesker, da de blev bevæbnet.

SET ovenfra var den finske borgerkrig en del af Første Verdenskrigs kaos. Finland havde været et russisk storfyrstendømme siden 1809, men erklærede sig selvstændigt 6. december 1917 i kølvandet på den bolsjeviske revolution i

I det dengang finske Viborg Statsfængsel dræbte berusede rødgardister i april 30 hvide fanger. Ifølge en rapport fra den hvide side om »Blodnatten i Wiborgs Fængsel« blev en del skudt i korridorerne, mens resten dræbtes med håndgranater i cellerne. De døde blev plyndret.

Rusland. Herefter gik det stærkt – 27. januar 1918 tændte arbejderbevægelsen den røde lanterne over Folkets Hus i hovedstaden som tegn på revolutionens udbrud og tog magten i det sydlige Finland inklusive hovedbyerne Helsingfors, Viborg og Tammerfors.

Så stærkt gik det, at det finske socialdemokrati ikke engang nåede at flegke i en kommunistisk og en socialdemokratisk variant – det var således Finlands stærke Socialdemokrati, Thorvald Staunings partikammerater, der understøttede af den røde garde tog magten. Sult, desperation, det røde Ruslands nærhed, tab af flertallet i parlamentet,

våbenmagt-tomrum, verdenskrigens værdisammenbrud, måske – mange forhold løb sammen i den eksplosion, den finske revolution var.

Indslaget af Verdenskrigen sås også, da den hvide side anført af marskal Mannerheim fik assistance af et veltrænet og væbenstærkt tysk ekspeditionskorps, som gik i land i det sydlige Finland og hurtigt og med få tab befriede Helsingfors fra de rødes herredømme.

Set nedefra – i geværhøjde – var krigen en broderstrid, hvor begge sider mobiliserede kraftigt i folkedybet. Bønder, landarbejdere og arbejdere. De røde nåede at få bevæbnet 70.000, de hvide

60.000. Hertil kom de 10.000 fra det tyske ekspeditionskorps og nogle tusinde russere på den røde side.

Mange døde i kamp, endnu flere blev henrettet, og de helt store tab af liv skete i de fangeleje, som de tabende røde henslæbte måneder i efter borgerkrigens slutning. Ser man på tabene på den røde side, ligner det en trappestige, hvor ofrenes antal øges, efter at freden er indtruffet: 5.300 røde døde i kamp, 10.000 blev henrettet især mod krigens slutning, og 13.500 døde af sult og sygdomme i fangelejrene efter de rødes kapitulation. På den hvide side døde omkring 5.000 – 1.500 blev

Ung kvindelig rød soldat i fotoatelieret inden rejsen til slagmarken.

henrettet. I alt døde mindst 38.000 som følge af borgerkrigen.

Et så dybt opgør trak naturligt nok spor i det finske samfund gennem årtier. Det genopbyggede Socialdemokrati fik hurtigt del i regeringsmagten igen, men en egentlig udsoning skete vel først ved udbruddet af Vinterkrigen i november 1939. Her fik sønner og døtre af de tabende røde lov til at deltage i forsvaret af fædrelandet, da Stalins Røde Hær ville erobre Finland som led i den magtde-ling. Hitler og Stalin havde gennemført i august samme år.

Under Vinterkrigen mødtes to af finsk arbejderbevægelses centrale skikkelser fra borgerkrigen på hver sin side til endnu et opgør: Tanner og Kuusinen. Socialdemokraten Väinö Tanner var en af de få, der var imod revolutionen i januar 1918 – han tog på sig at genopbygge Socialdemokratiet og var udenrigsminister, da Vinterkrigen brød ud. Tanners daværende partifælle Otto Kuusinen blev ikke hjemme – han var uden tvivl blevet henrettet – han flygtede sammen med mange andre røde ledere til Sovjetunionen, da den røde front i borgerkrigen brød sammen, og grundlagde der et illegalt finsk kommunistisk parti. Kuusinen blev af Stalin indsat som marionet i badebyen Terijoki på Det Karelske Næs i november 1939 – han skulle have hersket over en finsk rådsrepublik, hvis det var lykkedes Den Røde Hær at knuse finernes modstand.

DENNE dybe modsætning i finsk arbejderbevægelse ramte i det små også den danske arbejderbevægelse. På Arbejdermuseets udstilling er gengivet et dokument fra Socialdemokratiets kongres den 25. februar 1918 – en lille måned efter, at partifællerne i Finland havde gjort revolution, og

FORTSÆTTES SIDE 11

FORTSAT FRA FORSIDEN

En fest før døden

på et tidspunkt, hvor borgerkrigens udfald endnu var usikkert. Hvordan skulle man håndtere denne situation?

Kongressen vedtog en resolution, der »... hilser den revolutionære Arbejderklasse i Rusland og Finland, og ønsker den Lykke og Fremgang i dens heltmodige Kamp for Proletariatets Sag i disse Lande. Kongressen udtaler Haabet om, at det maa lykkes Ruslands og Finlands Arbejderklasse i Forbindelse med de øvrige Dele af det internationale Socialdemokrati at bringe Verden en snarlig almindelig Fred.« Her balanceres på en line; det kommunistiske parti har endnu ikke set dagens lys i Danmark, man forsøger at holde

sammen på både den revolutionære mindretal og den reformistiske hovedstrømning. Ordet socialisme kan man ikke tage i sin pen, men godt proletariats sag og den fred, som alle længtes efter efter næsten fire års verdenskrig.

Det fremgår af protokollen, at »Udtalelsen vedtoges enstemmigt under Bifald.« De sidste to ord er siden streget ud – trods alt.

Socialdemokratiet håndterede siden den penible situation ved ligesom de andre nordiske landes socialdemokratier at deltage i indsamlingen af midler til finske arbejdere, som for manges vedkommende måtte leve i den dybeste nød efter indbyrdeskrigen. Til

det brug nedsatte man et Finlandsudvalg under forsæde af folketingsmand Frederik Borgbjerg og med partisekretær Alsing Andersen som sekretær. Fra Socialdemokratisk Ungdomsforbund deltog forretningsfører og typograf Ernst Christiansen og typograf Johs. Erwig. De kunne blive enige om at samle penge til finske arbejdere, men snart efter ikke så meget mere.

De to sidstnævnte var allerede året efter brudt ud af Socialdemo-

kratiet og blev pionerer i den hjemlige udgave af den kommunistiske verdensbevægelse, som også den finske socialdemokratiske revolution havde været svanger med.

»Revolution i Norden – Den finske borgerkrig 1918« udstilles på Arbejdermuseet til og med 30. december 2010. Indsamlingen af materiale skyldes museumsinspektør Margit Bach Larsen, Arbejdermuseet, og Jacob Bjerring-Hansen, tidligere museumsinspektør sammesteds, i dag direktør på Bornholms Museum.

LAYOUT: ANDREAS PERETTI